

Ἐφόσον ἀνέχεται τῆς ὕλης τοὺς νόμους καὶ τὰ καπρίτσια, εἶναι περιττὸ νὰ ἐξαρτάει τὴ σωτηρία του ἀπὸ λεπτομέρειες ἀστείες.

Ἄς γυρίσουμε στὸν δραματογράφο καὶ τὸν προλογογράφο. Εἶναι ἄνθρωποι μὲ ἀπόλυτες πεποιθήσεις, καὶ ἀποβλέπουν στὴ σωτηρία κάποιου πράγματος, ἔστω καὶ τοῦ ἰδανικοῦ ἀτόμου. Τόσο τὸ καλύτερο. Τὸ θέαμα γίνεται ποικιλώτερο, ἀφοῦ ὁ ἐμετικὸς σοσιαλισμὸς δὲν κυριαρχεῖ σ' ὅλες τὶς ψυχές. Ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅμως καὶ μιὰ παλιὰ καὶ πολυμεταχειρισμένη εἰκόνα, πάντα ὅμως ἐκφραστική. Τὸ ἄλογο ποὺ γυρίζει τὸ μαγγανοπήγαδο, κυνηγῶντας νὰ φτάσει τὸ δεμάτι τ' ἄχυρο, ποὺ δεμένο ἀπάνω του κρεμῆται σὲ λίγη ἀπόσταση ἀπὸ τὰ ρουθούνια του. Ὅλοι μας τρέχουμε πίσω ἀπὸ τὸ δεμάτι. Οἱ κοινωνισταί, οἱ ἀτομισταί, οἱ μεταφυσικοὶ ἐλπίζουν πάντα— πόσοι αἰῶνες ἔκτοτε ;— νὰ τὸ φτάσουν καὶ ὅλο προεξοφλοῦν τὸ φάγωμά του. Ἔτσι τρέχουν μὲ εἰδικὴ ὄρεξη. Μερικοὶ ἄλλοι τρέχουν κ' ἐκεῖνοι— μήπως ὑπάρχει καὶ ἄλλος δρόμος ἢ μήπως ἔχουν ἐκλογὴ στάσης ;— τρέχουν ἀλλὰ... χαμηλὰ τὰ μάτια οὔτε προσέχουν στὸ δόλωμα. Διασκεδάζουν μὲ τὴν πεποιθίση τῶν ἄλλων.

Παρομοίωση δὲν θὰ πεῖ ἀπόδειξη. Κατὰ μέρος ἡ σκεπτικιστικὴ στάση τοῦ μυαλοῦ. Στὸν κόσμον τῆς πραγματικότητος— ἀπὸ ἀνάγκης ἐσώτερες ἰδιοσυγκρασίας— ἡ συμπάθειά μας πηγαίνει πρὸς ὄσους προπαθοῦν νὰ ἀπαλλάξουν τὶς διάνοιες ἀπὸ τὴν ἀποβλακωτικὴν τοῦ ὄχλου ἐπίδραση, πρὸς ὄσους, ὅπως οἱ ἀτομισταί, κρατοῦν τὴν κοινωνικὴν συνοχίαν— τὴν συνοχίαν τῶν συμφεροντολόγων, πλουτοκρατῶν καὶ ἡλίθιων— στὰ ὄρια τῆς παραλυσίας. Κατὰ βάθος κ' ὁ ἀτομισμὸς ἀγωνίζεται μόνον γιὰ τροποποίησιν κοινωνικὴν— ὄχι βελτίωσιν— γιὰτι καὶ ἡ ριζικώτερον ἀντικοινωνικὴν στάσιν εἶναι κοινωνικῆς ὑφῆς καὶ ἀποβλέπει σὲ νέα τάξιν πραγμάτων σύμφωνη μὲ τὶς ἐφέσεις τῶν ἀντιδρώντων. Πάντα ὅμως μένει τὸ ὑπέροχον θέαμα τῶν συγκρούσεων, τῶν ὁρμῶν ποὺ παλαίβουν, τῶν πεποιθησῶν ποὺ ἀλληλοσφάζονται.

Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ : Τ' ΑΡΜΑΤΑ. - ΤΟ ΣΟΥΛΙ

Ἀπὸ συλλογῆς ἀπὸ λίγα περὶ τραγοῦδια κάθε μιὰ. Ἡ πρώτη μᾶς παρουσιάζει τὴν ψυχικὴν διάθεσιν τοῦ ἐπαναστατημένου Ρωμηοῦ στὶς παραμονὲς τοῦ μεγάλου ἀγῶνα μας καὶ ἡ ἄλλη τὴν πρωτόγονη ἀλλὰ δυνατὴ ψυχολογίαν μιᾶς φούχτας ἀνθρώπων ποὺ ἔδωσαν, γενικῶς, ἰδίως ὅμως σ' ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνας ποὺ τοὺς καταλαβαίνουμε καλύτερα ἀπὸ κάθε ξένον, τὸν ἀληθινὸν τύπον τοῦ ἥρωα πολεμιστῆ, ἐννοῶ τοὺς Σουλιώτες.

Αὕτη ἡ μικρὴ ἐργασία τοῦ Βλαχογιάννη κατορθώνει νὰ γεννᾷ μὲ πρῶτον στὸ ὀπτικὸν νεῦρον μας μιὰ εἰκόνα, ἡ ὁποία ἂν κάποτε προξενεῖ κάποια σχετικὴ εὐχαρίστησιν, τὴν αἰτία πρέπει νὰ τὴν ἀναζητήσουμε εἰς τὴν συγγενικὴν σημασίαν ποὺ ἔχοντες γιὰ μᾶς τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα καὶ ὁ ψυχολογικὸς μηχανισμὸς τοὺς καὶ ὄχι στὴν σημαντικότητά τῆς εἰκόνας, ποὺ γεννᾷ μιὰ δυνατὴ αἰσθητικὴ ἀνησυχία ὅταν εἶνε ἀπόρροια σύνθεσης διαφόρων οὐσιαστικῶν ἀξιών. Τὸ ἴδιον ποὺ συμβαίνει μ' ἓνα κακοφτιασμένον πορτραῖτό προσώπου ποὺ ἀγαποῦμε.

ΧΡ. ΒΑΡΛΕΝΤΗ: ΞΥΠΝΑ ΡΩΜΙΕ

Γιὰ τὸ βιβλιάρκι του αὐτὸ ἄς μοῦ ἐπιτρέψει ὁ κ. Βαρλέντης νὰ τοῦ πῶ μιὰ φράση πού μοῦ ἔρχεται καλύτερα γαλλικά: N'enfonchez pas les portes qui se tiennent grandes ouvertes. Δὲν θέλω νὰ εἰρωνευθῶ τὸν κ. Βαρλέντη, ἀπλῶς νὰ τοῦ ὑποδείξω ὅτι τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ὑπὸ τὴν ἀγυιαικὴν του σημασίᾳ, καὶ χωρὶς νὰ φοβοῦμαι προσθέτω, καὶ τὴν ἀστική του ἐλύθηκε πρὸ καιροῦ. Συνεννοούμεθα: κάθε λογοτέχνης γράφει δημοτικά.

Τὸ βιβλιάρκι αὐτό, σὰν ὅλα σχεδὸν τὰ ὁμοίομορφης φύσης ἑλληνικὰ βιβλία, ἐγράφηκε ἐν βρασμῷ ψυχικῆς ὀρμῆς καὶ τὸ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ λείει ἀπολύτως τίποτε. Ἐρωτῶ τὸν κ. Βαρλέντη, μὲ γαλήνη, δὲ ὑποψιάσθηκε ποτέ του ὅτι τὸ γλωσσικὸ ζήτημα εἶνε ἡ συμπτωματικὴ κατάστασις καί τι πού πρόκειται ν' ἀλλάξει στὴ φυλή μας; Ἐγώ, μὲ τὴν ἄδολη ἐλπίδα, πού ἔχω γιὰ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο, βγαλμένη ἀπὸ συχνῆς-πυκνῆς παρατηρήσεις, κλίνω νὰ μεταφέρω τὴν ὑποψία μου σ' ἓνα ἐπίπεδο πῶς συγκεκριμμένο, τὴν ὑπόθεσι.

Ἐξηγοῦμαι: Ἄντελίφθηκα ὕστερα ἀπὸ πολλὰς μου προσπάθειες δυὸ πράγματα, πρῶτα ὅτι βρισκόμεθα ὑπὸ τὸ μηδὲν τοῦ καλῶς ἐννοουμένου ἀνθρωπισμοῦ καὶ δεύτερο ὅτι ἔχουμε πραγματικὴν (καὶ ὄχι ὅπως λέγουν οἱ ἀφελεῖς πατριῶται) ὀργανικὴ ἰσχύ μέσα μας ὡς ἄτομα.

Νὰ ὁ λόγος πού ἐσχημάτισα τὴν ὑπόθεσι ὅτι ἀναμφιβόλως θὰ ξεκλίνουμε ἀπὸ τὴ σημερινὴ τροχιά μας.

Τώρα βρίσκω, ὅτι αὐτὴ ἡ ἀναμενόμενη δύναμις πού θ' ἀλλάξει ἀναγκαίως τὴν τροχιά μας, εἶνε ἀπιστεῦτως πολυσύνθετη καὶ ὅτι ἓνας (ἓνας μόνον) ἀπ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς σπουδαίους προοδευτικὸς συντελεστής της, εἶνε τὸ γλωσσικὸ φαινόμενο.

Γεννᾶται φυσικὰ τὸ ἐρώτημα, καί τι πού εἶνε ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ στοιχεῖα τ' ἀπαρτίζοντα μιὰ δύναμις, ἂν τὸ βάλλουμε νὰ ἐνεργήσει ὁλομόναχο—τι λοῆς δυναμικὴν ἀξία εἰμπορεῖ νὰ ἔχει; Ἐξύγισα, εὐύγκρινα ἀνάλογα φαινόμενα εἰς τὴν καθόλου ζωὴν καὶ συνεπέρανα—ἀρνητικὴν. Ὡστε τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἂν τὸ παρουσιάσουμε μόνον εἶνε προωρισμένο νὰ δώσει μηδενικὸν ἀποτέλεσμα. Χρειαζόμεθα τὴ συνολικὴ καὶ ὄχι τὴ σκόρπια προσβολὴ αὐτῆς τῆς δύναμης. Τὸ καλύτερο μέσο γιὰ νὰ ἐπιτύχει ὁ σκοπὸς μας: ν' ἀπαλλαγθοῦμε ἀπὸ τὸν παρθενωτισμὸ, ἀπὸ κάθε γαλλόμορφο ραφανισμὸ πού μαζί μὲ μιὰν ἄλλη πληγὴ τὸν παπαδισμὸ μᾶς ἀφάνισαν. Ὅταν ἐννοήσουμε ὅτι τὰ ἔργα μας δὲν πρέπει νάνε παρθενῶνες, ἀλλὰ ξεκίγημα γιὰ νὰ φθάσουμε σ' ἓνα νέον Παρθενῶνα (πράγμα πού δὲν τὸ κατάλαβαν οἱ δημοτικιστὲς μας) τότε ὑπάρχει ἐλπίδα νὰ γίνει καί τι. Ὁ Παρθενῶνας εἶνε πασίγνωστο ὅτι ἦταν τὸ κατακόρυφο τοῦ ἑλληνικοῦ ραφανισμοῦ καὶ ἡμεῖς ἀπὸ ποῦ ὡς ποῦ εἴμεθα ραφινεῖ; Χθὲς ἐλευθερωθήκαμε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν τούρκων, ἀκόμη δὲν γλιτώσαμε ἀπὸ τὸν παπαδισμὸ (μιλῶ γιὰ παπαδισμὸ καὶ ὄχι γιὰ χριστιανισμὸ καὶ μιλώντας γιὰ παπαδισμὸ δὲν ἐννοῶ νὰ θίξω τὰ ἄτομα τῶν παπάδων πού μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι λαμπροὶ ἄνθρωποι ἀλλὰ τὸν ἀντιπρόσωπο μιᾶς κατάστασις ἠθικῶς ἀνυπόφορης) καὶ τὸν ἀπορρέοντα κύκλο τῶν συμφωνημένων ψεμάτων πού εἶνε οἱ προλήψεις, οἱ παροιμίαις μας (πολὺ

λίγοι προσέχουν στίς ἑλληνικὲς παροιμίες καὶ ὁμως πολλὲς εἶνε πληγὴ ἐπικίνδυνη στὴν αἰσθητικὴ ἀναπαιδαγωγίῃ τοῦ ἀτόμου), ἀκόμη δὲν ἀποχτήσαμε ὅπωςδήποτε ἓνα τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι—καὶ ὕστερ' ἀπὸ ὄλ' αὐτὰ εἴμεθα ραφινέ; Σήμερα νὰ ἡ ὥραία κατάστασις μας. Εἰσαγωγή παριζιάνικων συρμῶν, πολλὴ ἀρχαιολατρεία, ἔργα βασιζόμενα σὲ παροιμίες σάπεις, ἀσκητικὲς πῶν εὐνοουχίζον τὸ πνεῦμα, ποικιλία κουμποურიῶν καὶ μαχαιριῶν, κοζορέτσια, ἀρνιά στὴ σούβλα, μπάμ-μπόμ γιὰ τὸ φιλότιμο.

Γιατὶ προτιμᾶμε τότε τὴ δημοτικὴ ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα; Ἐπειδὴ ἡ δευτέρη εἶνε νεκρὴ; Μὰ εἶνε νεκρότερη ἀπὸ τὴ σκέψῃ μας; Ὅταν θὰ ξυπνήσουν γενικὰ οἱ Ῥωμηοὶ λόγιοι καὶ ζωντανέψουν πρῶτα τὸν ἑαυτό τους καὶ ὕστερα ὅλη τὴν ἑλληνικὴ φυλὴ, πού παρουσιάζει ἓνα τρομερὸ προλεταριακὸ φαινόμενο σὲ ὅλη σχεδὸν τὴν Εὐρώπῃ (μόνος προλεταριασμός στὸ ἐλεύθερο βασίλειο—διπλὸς στὸ ὑπόδουλο ἔθνος) τότε εἶνε φυσικὴ καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος διότι θὰ εἶνε μιὰ ἀνάγκη τοῦ ὅλου ὕγειου ὀργανισμοῦ.

Χρειαζόμεθα ἔργα πού νὰ καλύπτουν ἄφθονα μέσα τους τὸ ὥραϊον στὴν πλέον συμπυκνωμένη εὐθυμία του, ἔργα, δηλαδή, γεμάτα χαρὰ, φῶς, ζῶ ἡ ἐπὶ τέλος. Θέλουμε νὰ ζήσουμε, εἴμεθα νέα φυλὴ, εἴμεθα νέοι, ὡς ἔθνος μόλις ἀρχινάμε νὰ ζοῦμε, νὰ ἡ ἐποχὴ νὰ κόψουμε τὰ ἔργα μας λίγο κακόσχημα στὴν ἀρχὴ ἀλλὰ πάντα σὲ βράχους ὅπως βράχος πρέπει νὰ εἶνε ἡ ζωὴ μας καὶ βράχος φυσικὰ ἡ ἀπορρέουσα θέλησις.

Κάπου λέει ὁ Νίτσε ὅτι τ' ἀσχημότερα τοπεῖα εἶνε οἱ ἀνθρώπινες φράσεις. Ἄν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ παραδῶ τὸ φιλόσοφο τῆς ζωῆς θὰ πῶ: Τ' ἀρνητικότερα στοιχεῖα στὴν Ἑλλάδα σήμερα εἶνε οἱ δημοτικίζουσες φράσεις.

ΧΡ. ΒΑΡΛΕΝΤΗ : ΤΟ ΜΠΟΥΚΕΤΑΚΙ

Λίγα ἀναμικτὰ τραγούδια χυμένα σὲ μέτρια δημοτικίζοντα δεκαπεντασυλλαβικά καλούπια. Ὁ κ. Βαρλέντης εἶνε γιὰ κάθε ἄλλο ἄξιος παρὰ γιὰ συγγραφεῖς, παρ' ὅλη τὴν εἰλικρινὴ διάθεσιν τοῦ νὰ ἐργασθεῖ τίμια. Τοῦ λείπει ὄχι μόνον ἡ κλασικίζουσα (καὶ ὄχι κλασικοφανὴς ὅπως ἄδικα κάποιος ἠθέλησε νὰ τὴν χαρακτηρίσει) ὠραιότητα τῆς τέχνης τοῦ Καβάφη, ὄχι μόνον τὸ εὐθύμο διονυσιακὸν πνεῦμα πού ἀπαντᾷ κανεὶς στὸν Σικελιανὸ (Ἀλαφροΐσκιος, ἰδίως ἀνέκδοτα ποιήματά του) καὶ τὸ Βάρναλη, τέλος πάντων καμμιά ὥραία ποιή, ἀλλὰ καὶ ἡ σχετικότερη στιχουργικὴ ἱκανότητα γιὰ νὰ μὴν πῶ δύναμη. Τὴ μεγάλη σημασίαν τῆς στιχουργικῆς τὴν ἐνόησαν κάλλιστα οἱ δυὸ-τρεῖς καλύτεροι ποιηταὶ μας καὶ χωρὶς νὰ θέλουμε νὰ παραβάλουμε παραδείγματα γιὰ μίμησιν σημειώνουμε ἁπλῶς τὴ στιχουργικὴ ἀξίαν τῶν Μαβίλη καὶ Καβάφη πού εἶνε δική τους ὅπως ἀτομικὸς εἶνε ὁ γερὸς στίχος τοῦ Σικελιανοῦ, χωρὶς νὰ ξεχνοῦμε ὅτι καὶ ὁ λατινίζων, ὅπως σωστότατα τὸν ὠνόμασεν ὁ κ. Καρβούνης, στίχος τοῦ Βάρναλη ἔχει πολλὴ σπουδαιότητα καὶ θὰ ἦταν πολὺ ἀνώτερος ἂν δὲν φαίνονταν κάπου-κάπου τὸ ὑπερβολικὸ δούλεμα του.

Ἄπ' ὅλα αὐτὰ καὶ ἅπ' ὅτι ἄλλο χαρακτηρίζει μιὰ πραγματικὴ ποιήσιον στερεῖται τελείως ὁ κ. Βαρλέντης.

Α. ΠΑΛΑΜΑ : Η ΦΟΙΝΙΚΙΑ (ἀναλυτικό σημείωμα).

Μιά μικροῦλα ἐργασία ἀναλυτικῆ τῆς Φοινικιάς τοῦ κ. Παλαμᾶ, καλοῦσαι. Ὑπογράμμισα τὴν λέξη ἀναλυτικῆ γιατί δὲν πρόκειται νὰ βρεῖτε κανένα συνθετικὸ νόημα ἐκεῖ μέσα ἢ γενικότερη ἐπισκόπηση. Ἄλλωστε καὶ ἡ πρόθεση τοῦ κ. Α. Παλαμᾶ ἦταν νὰ κάμει μιὰ συνοπτικὴ ἀνάλυση τοῦ λυρικοῦ μονόλογου ὅπως ἀποκαλεῖ τὸ ποίημα «Φοινικιά».

Α. ΠΑΛΑΜΑ : ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΛΟΡΙΑΝΟΥ

Ὑπερβολικὰ κακογραμμένο βιβλίον πού διαβάζοντάς το ἀγανάκτησα. Σημειώνω τὰ κυριώτερα λάθη ἀφίνοντας κατὰ μέρος ὅτι τὸ βιβλίον δὲν ἔχει κανένα ἀπολύτως ἴχνος ζώης :

1ο Ἀνυπόφορη κατάχρηση μεταφορῶν.

2ο Οἱ μεταφορές εἶνε παιδικιώτατες.

3ο Κατάχρηση ἐπανάληψης ὁλόκληρων στίχων.

4ο Κατάχρηση ἐπανάληψης τῶν αὐτῶν λέξεων (ἐδῶ διαφαίνεται ἀφέλεστατη προσπάθεια του μίμησης τοῦ Ροε χωρὶς νὰ ὑπολογίσει τὴν αἰσθητικὴ καὶ ψυχολογικὴ θέση τῶν ἐπαναλήψεων στοῦ ἔργου τοῦ ἀμερικανοῦ ποιητῆ.

5ο Οἱ ἀντιθέσεις του εἶνε ἀνυπόφορες.

6ο καὶ τελευταῖον. Σὲ μερικά ποιήματα δὲν ξέρει τί λέει : «τῆς Χαράς», «Μισεμοί», «Ἀμαρτωλὴ Νύχτα». Ἄλλοῦ εἶνε ὅλως διόλου παιδί (Martha Alarnaux μαζουρὴ ἠχώ τῆς περιφημῆς Annabel Lee τοῦ Ροε). Τέλος ἄλλοῦ ἄλλα ἐτοιμάζεται νὰ μᾶς πεῖ καὶ ἄλλα λέγει : παράδειγμα τρανὸ τὸ «Ἐγγλέζικο Τοπεῖον». Ἀπὸ τὸν τίτλον θὰ νομίζει κανεὶς ὅτι θὰ διαβάσουμε μιὰ περιγραφὴν ἐγγλέζικου τοπείου, ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνεται, φυσικὰ, ὁ ποιητής. Θὰ περιμένει κανεὶς τὴν γενικὴ ἀνατομία τοῦ τοπείου, τὴ σχετικὴ προοπτικὴ, τὶς ἀναλογίαις τῶν χρωμάτων, τὴν ἀλληλοσύνθεσιν σπιτιῶν, χόρτων, δέντρων κ.τ.λ. καὶ ὡς συμπλήρωμα τὴν ἐντύπωσιν πού ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν πού βρίσκειται ὁ ποιητής. Τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτά. Τὸ ποίημα ἔχει εἴκοσι στίχους. Στους τέσσερους πρώτους ὁ ποιητής βγαίνει κατὰ τὸν πεζότερον τρόπο στὸν κάμπο. Στους ἄλλους δεκαεξί ἀρχίζει νὰ ψάλλει τὸν ἐπιτάφιον θρῆνον τοῦ τοπείου (σὰς παραπέλω σελ. 20). Ἄχ! τότε θὰ λείπει αὐτὸς ὁ μοιρολογισμὸς καὶ ὁ γεροντισμὸς ἀπὸ τὴ νεώτερη ἑλληνικὴ σκέψιν.

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰς τὶς παρατηρήσεις ἄρχισα ν' ἀμφιβάλω ὄχι πλέον περὶ τῆς ἀξίας τῶν τραγουδιῶν τοῦ Λοριάνου ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ κ. Α. Παλαμᾶ ἃν ἔχει δηλ. καὶ τὴν ἐλάχιστην ποιητικὴν φλέβα, ἐκτὸς ἃν εἶνε παιδί 16-17 χρονῶν καὶ λυποῦμαι πού δὲν γνωρίζω τὴν ἡλικίαν του.